

UN PROMOTOR AL ANTISEMITISMULUI IDEOLOGIC: A. C. CUZA

Marius Bârlianu

După primul război mondial, în România intervin schimbări în plan social și politic, ele repercutându-se și asupra noului statut juridic al comunitatii evreiești și ducând în final la o accentuare a fenomenului antisemit și la o regroupare a forțelor și tendițelor din mediile intelectuale. Într-o prima fază însă, inițiativa aparține „veteranilor” curentelor antisemite. E cazul doctrinarilor social-politici, afirmați încă în ultimele decenii ale secolului XIX, care-și fac din antisemitism un program politic, chiar un crez filozofic și o ideologie. Grupul lor e dominat de figura profesorului universitar A. C. Cuza, a cărui imagine s-a fixat ca fiind aceea a promotorului doctrinei naționalist-creștine în România. Activitatea lui pe acest tărâm (precedată, în tinerețe, de prezența sa în cercurile și publicațiile socialiste) se întinde pe mai bine de o jumătate de veac (începând din 1888). Cuza a fost cel mai consecvent teoretician și propagator al antisemitismului, în presă, la catedră, în viața politică și în manifestări publice.

Născut la Iași, în 8 noiembrie 1857, Cuza își face studiile primare la pensionul francez a lui Anton Frey. În 1871 pleacă la Dresda pentru studii, cu recomandare de la Mihail Kogălniceanu. Urmărește cursurile profesorului Albert Moeser de la institutul „Krause” după care revine la Iași. Obține la Paris, în 1877, bacalaureatul în litere și filosofie și se înscrie la Facultatea de drept. În 1882 se transferă la Universitatea veche din Bruxelles, unde intră în contact cu grupul socialist (V. Gh. Morțun, Const. Mille, Bădărău) care edita revista „Dacia viitoare”¹. În paginile acestei reviste Cuza publică versuri de inspirație atee. Revine în țară, în 1886, cu o diploma de doctor în drept, și începe să publice la „Contemporanul” versuri cu caracter social.

Cuza și-a început cariera politică prin a fi socialist și ateu. După ce părăsește mișcarea socialistă, el trece în gruparea junimistă, iar socialismul e înlocuit cu un conservatorism naționalist. Treptat, Cuza devine cel mai constant teoretician și promotor al antisemitismului. Activitatea sa universitară se împletește cu o implicare deosebită în viața politică a României. Acest fapt îl putem constata analizând contribuția lui A. C. Cuza la întemeierea mai multor formațiuni politice. În 1910 va înființa, cu Nicolae Iorga, Partidul Naționalist - Democrat care s-a pronunțat în mod deschis pentru sprijinirea monarhiei. Rivalitatea dintre N. Iorga și A. C. Cuza a dus la retragerea celui din urmă din partid, în 1920, și formarea Partidului Naționalist – Democrat Creștin, care a avut însă o existență efemeră. În 1921, împreună cu doctorul N. C. Paulescu pune bazele Uniunii Național - Creștine. Actul de constituire a fost semnat de: A. C. Cuza, N. C. Paulescu, C. Șumuleanu, I. D. Protopopescu, C. Dragu, Al. Naum, I. M. Sadoveanu. Scopul declarat al Uniunii era sprijinirea intereselor economice și culturale românești, iar la 1 aprilie 1922 apare, ca organ al ideilor naționaliste, democratice și creștinești, revista „Apărarea Națională”², cu semnul svastica. Totuși U.N.C. nu dispunea de oameni suficienți și se simțea nevoia unei organizații politice active, puternice, care să mobilizeze conștiințele românești.

La 4 martie 1923, are loc inaugurarea Ligii Apărării Naționale Creștine printr-o ceremonie religioasă la Mitropolia din Iași, urmată de o adunare festivă în aula Universității din Iași, cea mai veche Universitate din țară. Dincolo de aparențe, antisemitismul lui A. C. Cuza nu a avut nimic comun cu rasismul german și nici nu a fost inspirat de mișcarea naționalist – socialistă. Svastica, folosită din 1921, fusese aleasă ca simbol al naționalismului creștin într-o perioadă în care național-socialismul german nu se afirmase încă. Folosită ca semn distinctiv al mișcării lui Cuza, ea este reprodusă în publicații, broșuri, programe electorale. Cuza revendica prioritatea și caracterul pur românesc al acestui simbol, fără a face vreo referire la circulația svasticii în Germania³. Noua organizație, L.A.N.C. își publică încă în anul înființării statutul și doctrina, într-o broșură cu titlul „Călăuza bunilor români”⁴. Totuși L.A.N.C. era departe de a reprezenta o forță politică, cu toate succesele raportate, și primul care își dă seama de acest lucru e însuși A. C. Cuza, care încearcă să atragă de partea sa cât mai mulți intelectuali.

În 1935 îl invită să intre în rândurile tinerilor luptători cuziști pe Nichifor Crainic, care devine vicepreședinte al L.A.N.C. De asemenea, încep tratativele de fuziune cu Partidul Național Agrar al lui

¹ „Dacia viitoare”, apare de două ori/lună, inițial la Paris (1 februarie – 1 aprilie 1883) și apoi la Bruxelles (15 aprilie – 15 august 1883).

² „Apărarea Națională”, organ al apărării național-creștine, 1 aprilie 1922 - 15 septembrie 1927, București.

³ A. C. Cuza „Invățătura lui Isus”, Iași, 1925, p. 33-34.

⁴ Idem, „Călăuza bunilor români”, Iași, 1923.

Octavian Goga. Partidul Național – Creștin rezultat din această fuziune, parafată la 14 iulie 1935, s-a impus în scurt timp drept un serios organism naționalist. Programul său, o recapitulare a celui naționalist-democrat de la 1910 (aparținând lui A. C. Cuza și N. Iorga), concentra esența unei doctrine considerată nemuritoare prin însăși definiția național-creștină. În discursul rostit cu ocazia fuziunii, O. Goga spunea: „...Nu-i o întâmplare că sufletul meu s-a îndreptat spre A. C. Cuza. D-sa, mai întâi, este un gânditor din linia marilor cărturari, care, începând cu Kogălniceanu și Eminescu, au dat țării o îndrumare spirituală. Al doilea, într-o țară a tuturor tranzacțiilor și a tuturor compromisurilor, dl. A. C. Cuza reprezintă un temperament de apostol, care n-a cerut niciodată nimic pentru sine, nici o picătură de noroi n-a stropit sufletul său. Gândire, consecvență, apostolat. Iată cele 3 însușiri de căpetenie ale președintelui nostru suprem. Iată de ce ni s-a părut normal ca unirea noastră să se facă repede, fără de controverse și discuții, de la frate la frate....”⁵. După trei ani, Goga pleca întru cele veșnice. În iulie 1938, A. C. Cuza semna constituirea Uniunii Conștiinței Naționale, sub președinția lui Istrate Micescu și aderarea la Frontul Renașterii Naționale. A fost ultimul act politic al profesorului A. C. Cuza, căci abrogarea Constituției din 1923 și instaurarea dictaturii regale l-au lipsit de posibilitatea exercitării activității parlamentare.

În cadrul antisemitismului profesat de A. C. Cuza se pot distinge câteva faze evolutive, deplasări semnificative în interiorul sferelor din care au fost alese argumentele. În prima fază, care ține până în preajma primului război mondial, predomină factorii economici, etnici și culturali, elementul religios fiind aproape inexistent. În lucrarea sa „Meseriașul român”, studiind efectele liberalismului economic asupra corporațiilor de meseriași, Cuza face dovada unui economist familiarizat cu literatura economică a epocii. Evreul reprezintă pentru națiunea română în primul rând o primejdie etnică: „Străin ca rasă, adică fiind înzestrat cu anumite însușiri fizice și morale, și astfel zidit încât el nu se asimilează cu nici un popor, jidanii tind să ne înlocuiască în țările române. Aici dar nu mai este vorba de o invazie trecătoare, ci de o adevărată cucerire, de o luptă pe viață și pe moarte, între două neamuri deosebite, dintre care unul, evreul, nimicește pe celălalt, pe român”⁶. Structura populației orășenești după meserii, statisticile demografice confirmă primejdia evreiască pentru economia națională și necesitatea unei politici protecționiste. Obiectul principal este „românizarea” clasei de mijloc, prin eliminarea treptată a evreilor⁷. Împreună cu Petru Missir, A. C. Cuza va scoate ziarul „Era Nouă” în care va publica o serie de articole strânse în volumul „Generația de la 1848 și Era Nouă”, lucrare considerată de unii drept certificatul de naștere al doctrinei naționalist-creștine, al cuzismului. Din 1906, imediat după apariția ziarului „Neamul Românesc”, Cuza începe seria unor articole privind „intrusiunea” evreilor în presă.

Opera sa ideologică „clasică” este „Naționalitatea în artă”, care își propune un țel ambițios: să demonstreze, cu argumente filozofice și estetice – pomind de la principiul „naționalitatea e puterea creatoare a culturii umane” – ca, și în cazul românilor, cultura națională nu poate fi creată decât de „români de sânge”. Participarea evreilor nu poate fi decât nocivă, pentru ca aceștia aduc cu ei și inferioritatea rasei, vizibilă în cultura lor sterilă, dizolvantă, morbidă: „[Evreii] n-au produs niciodată o operă de valoare permanentă, (...) au avut talente, niciodată genii, (...) nu au avut nici o însemnătate pozitivă pentru înaintarea civilizației umane”⁸. Cuza concluzionează astfel: singura soluție care se impune este eliminarea evreilor, pentru a se asigura astfel supraviețuirea etnică și spirituală a poporului român.

După 1918, doctrina antisemită a lui Cuza preia elemente din noua conjunctură. Deși evreii participaseră la război, ca soldați în armata română ei sunt discreditati prin acuzații de trădare, dezertare și spionaj în favoarea inamicului⁹. Noul slogan al luptei antisemite a devenit, după emanciparea evreilor prin Constituția din 1923, *numerus clausus*, pentru a opri pătrunderea evreilor spre școli și universități: „Jidanii care ocupă Universitățile (...) vor conduce ei destinele nației românești, falsificând cultura națională românească”¹⁰. *Numerus clausus* era numai o fază preliminară, „o formă de tranziție către forma din urmă, singura logică și prin urmare definitivă: „*numerus nullus*”¹¹.

În această etapă, Cuza descoperă forța unor vechi argumente teologice. El devine un exeget al doctrinei creștine, pe care încearcă să o "reformeze" spre o mai bună împlinire a mesajului militant

⁵ Gh. A. Cuza, "Cuza-Goga, o înfățișare ideală", Iași, 1941, p. 9.

⁶ A. C. Cuza, "Meseriașul român", București, 1893, p.VI.

⁷ Ibidem, p. XXXII.

⁸ A. C. Cuza, "Naționalitatea în artă", București, 1908, p.147-149.

⁹ Idem, "Jidanii în război", București, 1924.

¹⁰ Idem, "Numerus clausus", București, 1923, p. 32.

¹¹ Ibidem, p. 2.

anti-iudaic al învățării lui Iisus. Biserica este acuzată că nu a repudiat Vechiul Testament, îngăduind atotputernicia Satanei "întrupată în jidani"¹². Aceste stereotipuri mistice sunt predominante și în publicațiile și broșurilor sale de "popularizare" a antisemitismului. În ziarul său "Apărarea Națională" (scos cu N. C. Paulescu, din 1922), Cuza fundamentează "știința antisemitismului" care "are ca obiect iudaismul ca problema socială, fiind astfel în mod necesar, sinteza tuturor științelor care pot contribui la soluția ei". Științele convocate în sprijin sunt istoria, antropologia, teologia, politica, economia politică și filozofia, iar toate investigațiile interdisciplinare duc la aceeași soluție practică: "eliminarea jidanilor din mijlocul celorlalte popoare, punând capăt existenței lor nefirești, parazitare, datorită unei concepții anacronice, contrară civilizației și liniștii tuturor națiilor și pe care ele nu o mai pot tolera"¹³.

Cu un program antisemit radical, partidul său (L.A.N.C.) își propune chiar de la înființare (1923) anularea drepturilor politice ale evreilor, expulzarea celor intrați în țară după 1914, scoaterea evreilor din armată și din funcțiile publice, întregul program sub deviza "România românilor!". Sub presiunea unor grupări antisemite mai noi care tind să se emancipeze de sub tutela sa, Cuza își redefinește doctrina spre sfârșitul deceniului trei, intitulând-o acum "doctrina naționalistă-creștină" și incluzând-o într-un "sistem de gândire și acțiune" denumit cuzism. Rezumată în zece teze fundamentale, doctrina (așa cum este expusă în 1928) pune accentul pe unitatea rasei, a "sângelui" și a religiei creștine, ca și pe imperativul unei mobilizări generale în vederea eliminării dușmanului¹⁴. Referindu-se la doctrina cuzistă, profesorul Cuza arată că "lămurirea conținutului ei a fost o îndoită necesitate pentru mine: ca să pun la îndemână fraților de luptă, naționaliști și creștini, o armă, pe care o socotesc nebiruită. Iar dușmanilor să le opun vârful ei, scoțându-i din ascunzișul cu bălării, de clevetiri și minciuni, în care stau îndosiți, atacându-l prin denaturare jidănească, perfidă"¹⁵. Cuzismul promovează eliminarea evreilor: eliminarea indivizilor, pentru a elimina colectivitatea, și eliminarea colectivității, prin măsuri generale, pentru a elimina indivizii. De aceea, cuzismul "se prezintă cu sistemul său propriu, complet, unitar, științific, al doctrinei naționalist-creștine, dovedind din totalitatea elementelor ei biologice, teologice, economice, sociologice, istorice, și din fiecare în parte, că singura soluție posibilă a problemei jidănești este eliminarea jidanilor: care presupune acțiunea imediată, pe toate terenurile, și de orice moment, pe baza unui program lămurit, cu scopul acestei eliminări, necesare și realizabile"¹⁶. Pentru a ține pasul cu extremismul altor grupări antisemite concurente Cuza "supralicitează". Se disociază de „L'Action Francaise”, considerată prea moderată, și adoptă mai decis ideea expulzării: „Acțiunea imediată - de eliminare a jidanilor din orice domeniu și de așezare a lor pe un pământ liber, pe care să-și creeze și ei cultura lor proprie, muncind productiv – e o necesitate de existență pentru toate națiile și de dezvoltare a civilizației umane"¹⁷. Tezele profesorului Cuza exprimă, după opinia autorului lor, instinctul de conservare al națiunii române și acțiunea care îi dă satisfacție.

Din aceeași perioadă (deceniul trei) cu conturarea doctrinei naționalist – creștine, se constată sporul de respectabilitate dobândit de A. C. Cuza în societatea românească și, odată cu el, antisemitismul politic extrem este validat de forurile politice și culturale de prestigiu. Din 1922, ca decan de vârstă, Cuza este președintele Camerei Deputaților. În decembrie 1937 îl va secunda pe Goga în alcătuirea guvernului care decretează legislația antisemită. De asemenea, între 1911-1938 (când se dizolvă Parlamentul) a fost aproape fără întrerupere deputat. Autor al unor lucrări de economie contestate ca valoare, A. C. Cuza ilustrează perfect cazul intelectualului cu un mod rudimentar de argumentare, care face o carieră științifică și politică remarcabilă exclusiv datorită promovării unui program de combatere a „pericolului evreiesc”. Pentru ilustrare, Cuza trece în revistă istoria evreilor începând cu perioada biblică, compilând de fapt din Drumont, Mommsen, E. Renan, H. S. Chamberlain. Teoriile susținute de Cuza n-au pătruns în viața politică românească decât în anii 30 ai secolului al XX-lea. Unele din ele vor ajunge în cele din urmă elemente ale politicii de stat.

¹² Idem, "Învățătura lui Iisus", Iași, 1925, p. 25.

¹³ Idem, Știința antisemitismului în "Apărarea Națională", București, an I, nr. 6 din 15 noiembrie 1922.

¹⁴ Idem, "Doctrina naționalistă-creștină", Iași, 1928, 40 p.

¹⁵ Ibidem, p. IV.

¹⁶ Ibidem, p.10-11.

¹⁷ Ibidem, p.16.

UN PROMOTEUR DE L'ANTISEMITISME IDEOLOGIQUE: A. C. CUZA

Résumé

Après la fin de la première guerre mondiale, en Roumanie interviennent des changements sur le plan social et politique, ceux-ci se répercutant aussi sur le nouveau statut juridique de la communauté juive et menant finalement à une intensification du phénomène antisémite. Au début l'initiative appartient aux "vétérans" des courants antisémites dont le représentant A.C.Cuza se distingue comme un promoteur de la doctrine nationaliste-chrétienne en Roumanie.

Cuza devient le plus conséquent théoricien et propagateur de l'antisémitisme, dans la presse, à l'université, dans la vie politique et dans les manifestations publiques. Dans le cadre de l'antisémitisme pratiqué par A.C.Cuza on peut distinguer quelques phases évolutives. Dans la première phase, qui s'étend jusqu'à la première guerre mondiale, les arguments choisis sont liés aux facteurs économiques, ethniques et culturels, l'élément religieux étant presque inexistant. Après 1918, la doctrine de Cuza emprunte les éléments à la nouvelle conjoncture. Résumée en 10 thèses fondamentales, la doctrine met l'accent sur l'unité de la race, du "sang" et de la religion chrétienne, mais aussi sur l'impératif d'une mobilisation générale en vue de vaincre l'ennemi. La théorie soutenue par Cuza n'a pénétré dans la vie politique roumaine que pendant les années 30. Quelques-unes de ses idées deviendront en fin de compte des éléments de la politique d'état.